

ТИББИЁТ ОЛИЙГОҶИ ТАЛАБАЛАРИДА КАСБИЙ КОМПИТЕНЦИЯ ШАКЛЛАНШИДА ИНТЕРФАОЛ ТАЪЛИМ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИНИНГ ЎРНИ

Рустамова Сурайё Шахобиддиновна

*Тошкент тиббиёт академияси “Ўзбек ва чет тиллари” кафедраси катта
ўқитувчиси*

Аннотация. Мақолада тиббиёт олийгоҳи талабаларида касбий компитенцияни шакллантиришда таълим технологияларидан фойдаланиш масаласи ёритилган.

Калит сўзлар: технология, педагогик технология, интерфаол методлар, таксономия, мунозара, ақлий хужум, ажуралли арра, кластер, синвейн, органиайзерлар, ВЕНН диаграммаси, “Т” схема.

Abstract. The article describes the use of educational technologies in the formation of professional competence of medical university students.

Key words: technology, pedagogical technology, interactive methods, taxonomy, discussion, brainstorming, jigsaw, cluster, sinvein, organizers, VENN diagram, "T" scheme.

Халқимизнинг бой интеллектуал мероси ва умуминсоний кадриятлар асосида замонавий маданият, иқтисодиёт, фан-техника ва технологиянинг янги ютуқлари асосида мукамал тайёргарликдан ўтган кадрларни тайёрлашнинг янги тизимини шакллантириш Ўзбекистон Республикаси тараққиётининг муҳим шартларидан бири бўлиб қолди. Айтиш мумкинки, баркамол инсоннинг шаклланиши унинг муносиб касб-корни эгаллаши жамият тараққиёти учун баҳоли қудрати ўз хиссасини қўшиб яшаши ва шу орқали жамиятда ўзлигини намоён этиши яъни шахснинг камол топиши назарга олинади. Комиллик сари интилиш шахснинг касбий шаклланиши билан биргаликда яхлит ҳолда кечадиган ва деярли бир умр давом этадиган мураккаб жараёндир.

Кенг маънода касбий шаклланиш деганда инсоннинг ўз ақлий қобилиятлари жисмоний имкониятлари у ёки бу соҳага бўлган лаёқатлари, қизиқиш ва интилишлари, шунингдек кадрият ва дунёқарашларига кўра бирор бир касб соҳасида таълим олиш кейинчалик шу соҳага киришиб, мослаша бориши ва ниҳоят йиллар давомида етук ва малакали мутахассис этишиши тушунилади. Хусусан малакали мутахассисларни етиштириш ана шу соҳа эгаларига бугунги кунда қўйилаётган талаблар тизимини ўрганишдан бошланиши лозим. Замонавий шифокор қандай бўлиши керак. Шифокори умумий билим, умумий кўникма, махсус билимга эга бўлиши, шунингдек маълум амалий кўникмаларга эга бўлиши керак.

Шифокор эга бўлиши керак бўлган умумий кўникмалар қуйидагилар:

1. Унинг ҳаёти жараёнида инсон физиологик функцияларини шакллантириш ва тартибга солишнинг асосий қонунларини баҳолаш.

2. Инсон танасининг ёш хусусиятларини ва унинг функционал тизимларини тушуниш.

3. Одамларнинг кенг тарқалган касалликларини даволаш ва олдини олишнинг доривор ва доривор бўлмаган усулларининг назарий асосларидан фойдаланиш.

4. Клиник фанларни чуқур ўрганиш.

5. Касалликларнинг эрта ва яширин шаклларини ва хавф омилларини аниқлашга қаратилган профилактика ишларини амалга ошириш.

6. Ўз вақтида ва тўғри ташхис қўйиш.

Юқорида айтилганларнинг барчасини инобатга олган ҳолда бўлажак тиббиёт ходимида зарурий компетенцияларни шакллантириш муҳим эканлигига ишонч ҳосил қиламиз. Компетентлик-билимдонлик, касбига мослик, малакалилик, тажрибалилик, ўз соҳасини, ишининг устаси бўлиш, соҳасининг сирларини ҳар томонлама чуқур билиш демакдир.

1) у ёки бу саволнинг жавобидан хабардорлик;

2) ишда керакли натижаларни қўлга киритиш юзасидан зарур қарорларни қабул қила олиш қобилияти.

3) муаммоли, низоли, зиддиятли вазиятларнинг оптимал ечимларини топиш ва ҳал этиш компетентликдан далолат беради.

Педагогик компетентлик деганда конкрет тарихий даврда қабул қилинган меъёрлар, стандартлар ва талабларга мувофиқ педагогик функцияларни бажаришга тайёрлик ва қодирликни белгиловчи профессионал-шахсий хусусиятлар тушунилади. Тиббий таълимда юқорида қайд этилган компетенцияларни шакллантириш учун аввалам бор талабаларда касбий мотивларни шакллантириш керак бўлади, чунки айнан мотивлар талабаларни ҳаракатга келтирувчи асосий локоматив ҳисобланади.

Тиббий таълимда касбий компетенцияни шакллантириш учун эса интерфаол технологиялардан фойдаланиш мақсадга мувофиқ, чунки бундай ёндашув талабанинг фаол иштирокига ва самарали натижага йўналтирилган. Ўқитишга технологик ёндашиш, яъни ўқув жараёнини ишлаб чиқариш жараёни каби такрорланувчан тавсифга эга бўлишини таъминлашга оид дастлабки изланишлар асримизнинг 50-йилларида америкалик педагог олимлар томонидан олиб борилган. Хусусан, “ўқитиш технологияси” ибораси ҳам, биринчи марта америкалик олим Скиннер томонидан ишлатилган. У ўқитиш технологияси – психология фани ютуқларини амалиётда қўллашдан

иборат деб таърифлаган. Педагогик алоқалар ва технологиялар ассоциацияси матнлар кўмитаси профессори Гольбрайт эса, педагогик технология тушунчасига қуйидагича таъриф беради: “Ўқитиш технологияси – илмий ва бошқа билимларни амалий масалаларни ҳал этишда системали равишда қўллашдан иборат”.

Психолог Н.Ф.Тализина таъкидлаганидек, «таълим тизимида педагогик технология иборасининг пайдо бўлишига қуйидагилар сабаб бўлган: 1) дидактика қоидаларини барча мамлакатларда (хусусан, АҚШда) кенг тарзда оммалашмагани, 2) унинг қоидалари ўта конструктив тусда бўлмай, замон талабидан орқада қолганлиги ва 3) асримизнинг 60-йилларида таълим жараёнига техникавий дас-турланган таълим машиналарининг кириб келганлиги”.

«Интерфаол» тушунчаси инглизча «interact» сўзидан олинган.(«inter» – «биргалиқда», «act» – «ҳаракат қилиш»). Интерфаол ўқитиш – бу когнитив фаолиятни ташкил этишнинг махсус туридир. Унда тўлиқ, аниқ ва режалаштирилаётган мақсадлар бўлади. Ушбу мақсадлардан бири – ўқитиш жараёнида шундай юқори даражадаги шароит яратиш керакки, унда тингловчи ўқитиш жараёнини продуктив жараёнга айлантирувчи ўзининг муваффақияти, интеллектуал даражасини англаб етиши лозим. Интерфаол таълим усули – ҳар бир ўқитувчи томонидан мавжуд воситалар ва ўз имкониятлари даражасида амалга оширилади. Бунда ҳар бир талаба ўз мотивлари ва интеллектуал даражасига мувофиқ равишда турли даражада ўзлаштиради.

Интерфаол таълим технологияси – ҳар бир ўқитувчи барча талабалар кўзда тутилгандек ўзлаштирадиган машғулот олиб боришни таъминлайди. Бунда ҳар бир талаба ўз мотивлари ва интеллектуал даражасига эга ҳолда машғулотни олдиндан кўзда тутилган даражада ўзлаштиради.

- Давра суҳбати
- Ишчанлик ўйинлари
- Кичик гуруҳларда ишлаш
- Кичик маъруза
- Мунозара
- Ўқув мунозараси
- Ақлий ҳужум
- Дебатлар
- Кичик гуруҳларда ишлаш
- Ролли ўйинлар
- Case-study (конкрет, амалий вазиятлар таҳлили)

Юқорида айтилганларга мувофиқ педагогик технологияни амалда қўллашнинг қуйидаги асосий хусусиятларини кўрсатиб ўтиш мумкин.

1. Талаба ўқитилмайди, у мустақил ўқишга ўргатилади. Бунинг учун талабани мустақил равишда ўқув материални таҳлил қилиб ўзлаштириш, фикрлаш, ижодий мулоҳаза юритиб, шахсий хулосаларга келишга ўргатиб борилади.

2. Талабага билимлар тайёр ҳолда берилмайди, у билимларни манбалардан мустақил равишда ола билишга ўргатилади. Бунда талабанинг, аввало, дарслик билан, сўнгра кўшимча адабиётлар, интернет тизими, справочниклар ва шу кабилардан мустақил фойдаланишга ўргатиш орқали ўқитувчи дарсда ўргатганларини мустаҳкамлаш ва кенгайтириб боришга ўргатилади.

3. Барча талабаларнинг ўз қобилиятларига яраша билимларни ўзлаштиришлари кафолатланади. Бунда талабанинг ўзлаштириши унинг ўрганган билимларидан ҳаётда амалий фаолиятда, фойдалана олиш кўникма ва малакалари даражаси билан белгиланади.

Педагогик технология таълим тизимида мазмунан унга тегишли бўлган дастурлар, дарсликлар ва ўқув қўлланмалар, кўргазмали қуроллар ва техник воситаларни умумлаштириш жараёнидир. Талабаларда ҳиссиёт динамикасини мақсадга мувофиқ равишда йўналтирувчи миллий истиқлол ғоясини ўзлаштиришга ундовчи турли адабий кечалар, учрашувлар ташкил қилиш, у ёки бу даврдаги иштирокчилар фаоллигини оширишга хизмат қилувчи барча таълимий ва тарбиявий методлардан оқилона фойдаланиш билим самарадорлигини оширишнинг муҳим омилдир. Талабаларни биринчи курсларданок интерфаол педагогик технологияларнинг улар ёшига мос элементларини қўллаб дарсларни ташкил этиш ўқув жараёнини фаоллаштириш ва жадаллаштиришда катта ижобий натижалар бераётганини кўрсатади. Интерфаол дегани бу - ўқитувчи ва ўқувчиларни ўзаро ҳамкорлиги асосида дарс самарадорлигини ошириш, Талабаларда мустақил фикрлаш, фикр-мулоҳаза юритиш, мунособат билдириш кўникмасини шакллантириш демақдир. Бу усулда талаба ўзи фаол иштирок этган ҳолда, якка, жуфтликда гуруҳларда муаммо ва саволларга жавоб топишга ҳаракат қилади, фикрлайди, баҳолайди, ёзади, сўзга чиқади, далил ҳамда асослар орқали қўйилган масалани ёритиб беришга ҳаракат қилади. Бу эса талабаларнинг хотирасида узоқ сақланади. Янги мавзу (ахборот) ўзлаштиришда танқидий, таҳлилий ёндошилади. Ўқитувчи фақат фасилитатор (йўл-йўриқ кўрсатувчи, ташкил қилувчи, кузатувчи) вазифасини бажаради.

Ҳар бир дарс турининг педагогик мақсадларига эришиш учун ўқитувчи ўзининг интеллектуал салоҳиятини сафарбар этиши, илғор педагогик тажрибадан фойдаланиши ва ниҳоят, методни танлаш ҳақиқий ижодий актга айланиши лозим. Интерфаол педагогик технологиялар асосида ташкил этилган дарсларнинг афзалликлари шундан иборатки, бундай дарслар тизими тафаккурни чархлайдиган, Ватанга чексиз муҳаббат, садоқатни, фуқаролик ахлоқи ва демократик маданиятни шакллантирувчи фан асоси бўлиб хизмат қилади. Фанларни ўқитишда “Гуруҳлар билан ишлаш”, “Мунозара”, “Муаммоли ўқитиш”, “Ақлий ҳужум” каби методлар, шунингдек жадваллар билан ишлаш, мустақил фикрни ифодаладиган ёзма ишлар, иншолар ёзиш ўқувчилар фаоллигини оширади. Бу методлар асосида олиб борилган ана шундай дарслар вақт тежамкорлиги билан бирга, янги билимларни ўқувчига етказиб беради, шунинг билан бирга талабани ўйлантирадиган, чуқур мушоҳадага ундайдиган, бутун диққат эътиборини ўзига жалб қила оладиган, муаммоли вазиятлар, баҳс-тортишувларда тўғри хулосалар билан вазиятдан чиройли чиқиб кета оладиган ва олган билимларини бошқа мавзулар билан боғлаб, умумлаштирадиган шароитга эга бўлади.

Ўқув жараёнида талабалар фаоллигини оширувчи ўқитиш методларидан бири “Кичик гуруҳларда ишлаш” методидир. Бунда талабалар кичик гуруҳларга бўлиниб ишлайдилар ва бу жараёнда ҳар бир гуруҳ бир-биридан ўрганишга, ўрганганларини ўз салоҳиятлари доирасида баҳолашга, турли вазиятларда билимларни қадрлаб, хулоса чиқаришларига имкон яратилади.

“Ақлий ҳужум” бирор муаммони ечишда иштирокчилар томонидан билдириладиган эркин фикр ва мулоҳазаларни тўплаб, улар орқали маълум ечимга келинадиган энг самарали методдир. Бу метод орқали талабанинг ижодий-техник қобилиятини ўстириш, ривожлантириш, уларнинг ўқув-билиш фаолиятини фаоллаштириш мумкин. Бунинг учун талабаларга, ҳақиқатдан йироқ бўлган таклифларни қабул қилсалар ҳам, ижодий ёндошишлари учун ёрдам берилади; ҳамма фикр ва таклифлар, улар қанчалик ғайриоддий туюлмасин, ёзиб борилади; вақт белгиланади, бир-бирлари билан ишлаб чиққан таклифлар ўртоқлашади. Бу методни қўллаш ривожланган давлатларда яхши натижалар берган.

Интерфаол метод нечоғлик ўқитишнинг муайян актини тавсифласа, у шунчалик кўп ўқитиш самарасини таъминлайди. Масалан, педагог асосий метод сифатида “мунозара”ни танлайди ва уни ўтказиш мантиқини қуради, шунингдек мунозара давомида ўқувчиларнинг фикрлаш қобилиятини ривожлантириш учун “ақлий ҳужум” дан фойдаланади, бу эса қўтилган самарани беради. Интерфаол ўқитиш методларларини танлашнинг кейинги

муҳим шартҳои уларни энг мақбул чоғиштириш мезонларини ҳисобга олишни тақозо этади. Интерфаол методларни танлаш мезони уларнинг таълим-тарбия ривожлантириш масалаларини ечишга юқори йўналганлигидир. Бу мезон турли хил методларнинг у ёки бу доирадаги вазифаларини ечиш имкониятларини баҳолаш йўли билан жорий этилади, чунки ижтимоий тажриба элементларини ўзлаштиришда уларнинг имкониятлари турличадир.

Интерфаол методларнинг барчаси талабанинг фикрлаш мустақиллигини таъминлайди, ўқитишда бир қолипликни ва андозаликни йўқотади, ўқув материалларини эгаллашда назарий билимларнинг ролини бирмунча оширади.

Интерфаол методларнинг рўёбга чиқариш шакллари жорий этиш воситалари каби турлича бўлиши мумкин. Масалан, ақлий ҳужум, танқидий фикрлаш, ажурли арра, менюлар оғзаки сўз, дарслик ўқиш, кино ёки телевидение, бошқа тасвирий воситалар орқали амалга оширилса, кластер, синквейн, ўз ўрнинини топ каби методлар ўқитувчининг олдиндан кўрсатиб берган фаолият усулларини такрорлашини тақозо этади.

Интерфаол методлар ўз моҳиятига кўра таълимий ёки тарбиявий мақсадларни амалга оширишда маълум даражада самарадорликка эришишни таъминласа-да, бироқ, уларнинг ҳар бири таълим ёки тарбия жараёнида махсулдорликни таъминлаш буйича турли имкониятларга эга. Шу сабабли педагоглар интерфаол методларни танлашда ўрганилаётган мавзу, муаммо ёки ҳал қилиниши лозим бўлган масалага эътибор қаратишлари мақсадга мувофиқдир. Қолаверса, интерфаол методларнинг самарадорлиги янада ошади, қачонки, уларни қўллашда таълим олувчи талабаларнинг ёш, психологик хусусиятлари, дунёқараш даражаси, ҳаётий тажрибалари инобатга олинса. Бу педагоглардан касбий маҳорат, малака, билимдонлик, сезгирлик ва интуицияга эга бўлишни тақозо этади.

АДАБИЁТЛАР:

1. Замонавий таълим тизимида касбий коммуникатив компетентлиликнинг моҳияти ва тузилмаси. М Ахмедова, Н Аскарлова, Д Анварова - Общество и инновации, 2022.

2. Панина Т. С., Вавилова Л.Н. Современные способы активизации обучения / Учебное пособие. Под ред. Т.С.Паниной. - 4-е изд., стер. - Москва: Издательский центр "Академия", 2008. - 176 с.

3. Панфилова А.П. Инновационные педагогические технологии. Активное обучение / Учебное пособие. - Москва: Издательский центр "Академия", 2009. - 192 с.

4. Психолого-педагогическое сопровождение реализации инновационных образовательных программ / Под ред. Ю.П.Зинченко, И.А.Володарской. - Москва: Изд-во МГУ, 2007. - 120 с.

5. ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ. НА Аскарова, ЗИ Сайфуллаева - 17December, 2021,

6. PSYCHOLOGICAL FEATURES OF ADAPTATION OF STUDENTS ABROAD. AN Abdivalieva - Innovative Society: Problems, Analysis and ..., 2022.

7. PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL FEATURES OF EDUCATION IN ISLAM. NA Askarova - Academic research in educational sciences, 2022